

INLEIDING

Deze CIROC-nieuwsbrief verschijnt aan het einde van 2022, een jaar waarin minister Yeşilgöz-Zegerius van Justitie en Veiligheid onomwonden vaststelt dat de georganiseerde criminaliteit in alle hoeken van het land is geworteld. Het is ook het jaar waarin in en buiten de Rotterdamse haven de ene grote cocaïnevangst na de andere wordt gedaan en het Marengo-proces niet alleen nieuwe vragen stelt over de aanpak van georganiseerde misdaad, maar evenzeer over de houdbaarheid van de huidige detentieregimes. Deze nieuwsbrief bevat naast signaleringen van nieuw verschenen onderzoek vijf uitgebreidere bijdragen. De eerste bijdrage, geschreven door Toine Spapens, handelt over de vraag hoe de positie van Nederland als belangrijke schakel voor de import en export van verdovende middelen en als een belangrijk productieland van synthetische drugs en cannabis verklaard kan worden. Spapens geeft antwoord op de vraag of Nederland een gunstig 'vestigingsklimaat' voor drugscriminaliteit heeft en welke factoren dit gunstige klimaat bepalen. In de tweede bijdrage beschrijft Jasper van Berkel de belangrijkste uitkomsten van een evaluatie van het nieuwe artikel 126jj van het Wetboek van Strafvordering waardoor het voor de politie en de KMar mogelijk is om door middel van camera's kentekengegevens van passerende voertuigen te registreren, tijdelijk op te slaan en tijdens deze periode in te zien voor opsporingsdoeleinden. In de derde bijdrage beschrijven Anne van Uden en Claire van den Eeden de resultaten van hun empirische onderzoek naar de uitvoering van de hackbevoegdheid en de knelpunten die zich hierbij in de opsporingspraktijk voordoen. Teun van Ruitenburg was een van deelnemers aan de jaarlijkse internationale conferentie van de European Society of Criminology en richtte zijn aandacht op sessies waarin het op enigerlei wijze om georganiseerde misdaad draait. Hij gaat in zijn bijdrage in op uiteenlopende onderwerpen als de aanpak van georganiseerde voertuigcriminaliteit, carrières in de georganiseerde misdaad en 'outlaw motorcycle gangs'. In de laatste CIROC-nieuwsbrief (nr. 39) spraken we nog onze hoop uit op meer fysieke CIROC-bijeenkomsten en die zijn er gekomen. In deze nieuwsbrief een informatief verslag van Ilza Embrechts over het seminar naar de aanpak van georganiseerde misdaad en ondermijning met als centrale vraag wat Nederland kan leren van de bestrijding van de mafia in Italië.

Op 19 januari 2023 staat het volgende seminar gepland waarin de publicatie van de resultaten van een drie jaar durend onderzoek naar de versterking van de aanpak van drugsgerelateerde georganiseerde criminaliteit beschreven zijn besproken zal worden. Wij hopen u te ontmoeten bij dit interessante seminar of bij een van onze andere toekomstige CIROC-bijeenkomsten en wensen u veel leesplezier toe.

Richard Staring (Erasmus Universiteit Rotterdam/CIROC)

INHOUDSOPGAVE

◆ Inleiding

◆ Analyse

- Heeft Nederland een speciaal 'vestigingsklimaat' voor drugscriminaliteit?
- Het gebruik van automatische nummerplatherkenning (ANPR) in de opsporing
- De hackbevoegdheid in de praktijk
- European Society of Criminology conferentie 2022 & georganiseerde misdaad
- De aanpak van georganiseerde misdaad en ondermijning: wat kan Nederland leren van de bestrijding van de mafia in Italië
- Verslag CIROC-seminar 22 juni 2022

◆ Signaleringen

◆ CIROC-activiteiten

ANALYSE

Heeft Nederland een speciaal 'vestigingsklimaat' voor drugscriminaliteit? *Toine Spapens (Tilburg University)*

Nederland komt in rapporten van bijvoorbeeld Europol en de Verenigde Naties al geruime tijd naar voren als een belangrijke draaischijf voor de import en export van verdovende middelen en als een belangrijk productieland van synthetische drugs en cannabis. Dit roept dan ook de vraag op wat deze positie verklaart. Heeft Nederland een gunstig 'vestigingsklimaat' voor drugscriminaliteit en welke factoren bepalen dat klimaat dan? Die hoofdvraag stond centraal in een onderzoek van Tilburg University waarvan de resultaten begin juli 2022 werden aangeboden aan de Tweede Kamer. In deze bijdrage gaan we nader in op enkele opvallende uitkomsten.

In de regel wordt bij de term vestigingsklimaat al snel verwezen naar de traditie van Nederland als handelsnatie, de gunstige geografische ligging, naar de grote havens van Rotterdam en Antwerpen, alsmede naar de uitgebreide transportinfrastructuur en bijbehorende dienstverleners, waar drugscriminelen op kunnen meeliften. Deze aspecten spelen een rol, maar schieten als verklaring tekort. In het onderzoek is dan ook een bredere invalshoek gekozen, door tevens te kijken naar de achtergronden, motivaties en het sociale en menselijke kapitaal van in Nederland gevestigde misdaadondernemers, de wijze waarop criminele bedrijfsprocessen worden georganiseerd, naar de prijs-kwaliteitsverhouding van het productaanbod, en naar systemische factoren, zoals het maatschappelijke klimaat ten aanzien van verdovende middelen, de rol van de overheid en economische factoren. Het onderzoek is grotendeels gebaseerd op literatuurstudie, met als doel om (inter)nationale inzichten op een systematische manier te beschrijven in een (vereenvoudigd) conceptueel model.

Maatschappelijke tolerantie

Nederland kent van oudsher een tolerante houding ten opzichte van het gebruik van verdovende middelen, in vergelijking met bijvoorbeeld de Angelsaksische landen. Een voorbeeld is het Britse Empire, waar in de tweede helft van de 19e eeuw een morele kruistocht op gang kwam tegen het gebruik van opium, en wat later cannabis. De aanleiding was enerzijds het idee dat in toenmalige kolonies waar drugsgebruik speelde dit de maatschappelijke en economische verheffing in de weg stond, maar anderzijds ook de vrees dat repatrianten en immigranten het gebruik van verdovende middelen ook in het thuisland zouden introduceren en er de jeugd mee zouden infecteren. Het is niet breed bekend dat Nederland tot het begin van de twintigste eeuw en de eerste internationale verdragen een grootproducent was van opium en cocaïne. De teelt van papaver en later coca, vond plaats in het toenmalige Nederlands-Indië. Daarmee waren forse financiële belangen gemoeid en de koopman won het dan ook van de dominee. Nadat de handel in de eerste decennia van de twintigste eeuw internationaal sterker aan banden was gelegd, leidde dat evenmin tot het aanpakken van gebruikers of de kleinschalige handel. Dat veranderde na afloop van de Tweede Wereldoorlog, toen onder invloed van de zich ontwikkelende jeugdcultuur het drugsgebruik begon toe te nemen en de overheid repressiever begon op te treden. Al snel drong echter het besef door dat een pragmatische opstelling beter werkte, met als uitvloeisel het gedoogbeleid ten aanzien van het gebruik van cannabis, terwijl toen de problemen met heroïneverslaving begonnen toe te nemen, voor een op harm reduction gerichte benadering werd gekozen. Deze ideeën vertaalden zich in het drugscriminaliteitsbeleid: het uitgangspunt was dat drugsgebruik, en in het verlengde daarvan de drughandel, met repressie niet uit te bannen viel. In plaats daarvan diende het probleem 'beheersbaar' te worden gehouden.

Bestrijding van drugshandel en -productie

Hoewel vanaf 1970 de (grootschalige) handel en productie van verdovende middelen op papier steeds opsporingsprioriteit bleef houden, liep deze lange tijd achter bij de ontwikkeling van criminele drugsnetwerken. Pas begin 1990 werden de Interregionale Rechercheteams operationeel, maar deze kenden, mede door de zogenoemde IRT-affaire, bepaald geen vliegende start. Intussen richtten de misdaadondernemers, die in de periode 1970 en 1980 nog vooral bezig waren met de import van cannabis, zich op nieuwe verdienmodellen: XTC-productie en wietteelt in eigen land. Onder zware buitenlandse druk werd het eerstgenoemde probleem in de tweede helft van de jaren negentig steeds voortvarender aangepakt, maar hadden criminele organisaties achter de wietteelt, althans strafrechtelijk, weinig te vrezen. Omstreeks 2005 leek het synthetische drugsprobleem goeddeels onder controle, met name doordat de toevoer van de grondstoffen PMK en BMK met behulp van China, kon worden ingedamd. De intensiteit van de opsporing werd vervolgens weer in snel tempo afgeschaald.

Omstreeks 2010 werd echter duidelijk dat de producenten van synthetische drugs vervangende grondstoffen hadden gevonden wat met name in Zuid-Nederland leidde tot een opleving van de fabricage van XTC. Deze ontwikkeling, maar ook het vraagstuk van de wietteelt, werd bestreden met een integrale aanpak, aangejaagd door een taskforce, maar ook door uitbreiding van de researchcapaciteit. Op de achtergrond werd ook weer getracht de aanvoer van de alternatieve grondstoffen in te perken, maar dat bleek nu internationaal een moeizamer proces. Deze stoffen worden breder industrieel toegepast en landen die het probleem van drugsproductie niet kennen, voelen weinig voor striktere controleregimes die tot hogere (handhavings)kosten leiden. Er zijn in de afgelopen jaren zeker successen behaald, onder meer op basis van gekraakte cryptocommunicatie.

In de afgelopen decennia is de grootschalige handel in cocaïne de agenda gaan domineren, niet in de laatste plaats vanwege het daarmee gepaard gaande geweld. Echter, pas na de moord op advocaat Derk Wiersum in 2019 maakten de kabinetten Rutte III en IV daadwerkelijk forse extra

middelen vrij voor de bestrijding van wat 'ondermijnende' criminaliteit is gaan heten. Het is thans vooral zaak deze middelen effectief en efficiënt in te zetten.

'Volwassen' criminele netwerken

Het onderzoek laat zien dat historische ontwikkelingen cruciaal waren voor de Nederlandse drugscriminaliteit. De overheid reageerde achteraf bezien traag op de criminele netwerken die zich vanaf de jaren 1970 begonnen uit te breiden en professionaliseren.

Georganiseerde (ondermijnende) drugscriminaliteit vereist de organisatie en uitvoering van een complexe goederenstroom, geldstroom en informatiestroom. Succesvol op grote schaal kunnen handelen in verdovende middelen, of deze te produceren, vergt zowel expertise en ervaring als een netwerk van contacten met zowel zakelijke partners als uitvoerders. Hoe groot het 'personeelsaanbod' voor criminele samenwerkingsverbanden in Nederland is, valt niet te zeggen, maar van schaarste aan uitvoerders lijkt in het algemeen geen sprake. Bovendien ontwikkelen zich rondom succesvolle producten, legaal of illegaal, op organische wijze specialisten die zich toelagen op bepaalde onderdelen van bedrijfsprocessen, zoals in de drugswereld de toelevering van hardware voor de productie van synthetische drugs, het bouwen van 'wietthokken', transport, witwassen, de toelevering van illegale vuurwapens, enzovoorts. Dergelijke 'volwassen' criminele netwerken duurzaam en effectief verstoren, wordt dan ook steeds moeilijker. Bovendien gaan misdaadondernemers zelden geheel met 'pensioen', met als voorbeeld een Haags crimineel kopstuk dat al medio de jaren 1990 actief was, en enkele jaren geleden opnieuw werd aangehouden.

Prijs, kwaliteit en afzetmogelijkheden

Een volgende factor in het vestigingsklimaat zijn de afzetmogelijkheden. Het is immers niet erg lucratief om grote hoeveelheden verdovende middelen te importeren of te produceren als er geen kopers te vinden zijn. De Nederlandse thuismarkt is betekenisvol, maar over het algemeen wordt aangenomen dat het leeuwendeel van de middelen wordt geëxporteerd. Daarbij hebben de criminele netwerken een aantal 'selling points'. Ten eerste slagen zij erin verdovende middelen aan te bieden met een gunstige prijs-kwaliteitsverhouding, hoewel daarmee niet is gezegd dat de 'exportkwaliteit' altijd dezelfde is als wat in eigen land wordt verkocht. Ten tweede hebben ook de afzetnetwerken binnen Europa zich in de loop der tijd ontwikkeld tot een stabiele criminele infrastructuur. Ten derde is de leveringszekerheid hoog: door het grote aanbod kan tijdelijke schaarste bij één leverancier, een inkoper of tussenpersoon gemakkelijk terecht bij een collega die nog wel voorraad heeft liggen. Tot slot fungeert Nederland als een *one-stop-shop*, waar buitenlandse dealers of tussenhandelaren verschillende soorten verdovende middelen tegelijkertijd kunnen aanschaffen, terwijl de kans op onderschepping van wegtransporten of postpakketten, zeker binnen de Schengenzone, gering is.

Downstream disruption

De afzetmogelijkheden bepalen daarmee in belangrijke mate het vestigingsklimaat voor drugscriminaliteit in Nederland. Dit zou pleiten voor meer aandacht voor *downstream disruption* van deze handel. Het tegengaan van de uitvoer vanuit Nederland heeft echter, tot frustratie van buitenlandse instanties, nooit veel prioriteit gekregen. Opsporingscapaciteit is nu eenmaal schaars en vanuit die optiek is het logischer om de aandacht te richten op de grootschalige import en productie, in plaats van op de 'kilozendingen' die Nederland verlaten. Daarnaast is het de vraag hoe effectief het netwerk van (relatieve) kleinhandelaars kan worden verstoord, aangezien zij slechts met korte veroordelingen zullen worden geconfronteerd en niet lang op de strafbank hoeven te zitten alvorens hun activiteiten weer te kunnen oppakken. Daar staat tegenover dat nauwere samenwerking met opsporingsdiensten in de bestemmingslanden de boodschap onderstreept dat het gaat om een gezamenlijk probleem. De autoriteiten in de bestemmingslanden *framen*

de drugshandel vanuit ons land al te lang onterecht als een vraagstuk dat Nederland als 'bron van het kwaad' eerst en vooral zelf moet oplossen.

Tot slot

De term 'vestigingsklimaat' is weliswaar ingeburgerd, maar daarmee in zekere zin ook misleidend. Bij economische 'succesverhalen' spelen allerlei factoren een rol, en niet in de laatste plaats toeval. Wanneer een bepaalde bedrijfsactiviteit eenmaal tot ontwikkeling is gekomen, denk bijvoorbeeld ook aan de wereldwijde koppositie van Nederland in de handel in uien of avocado's, wordt het steeds moeilijker om deze duurzaam te verstoren. Natuurlijk spelen de geografische en infrastructurele voordelen die ons land biedt een rol, en maken criminele netwerken daar gebruik van. Daarin wijken andere West-Europese landen echter niet wezenlijk af, terwijl de kwaliteit van de transportinfrastructuur voor drugshandel, productie en smokkel evenmin doorslaggevend is. Met ezelts over een bergpas lukt dat ook, of anders wel met kleine vliegtuigen, zoals in Afghanistan of Colombia. Het vestigingsklimaat, voor zover deze term al adequaat is, wordt dan ook vooral door andere factoren bepaald. De conclusie van het onderzoek is dan ook dat er geen 'hamers' zijn waarmee de verschillende factoren die een vestigingsklimaat bepalen, doorslaggevend kunnen worden geraakt. Nederland zal dan ook een beleid van 'duizend speldenprikken' moeten blijven volgen.

Het rapport '*Het vestigingsklimaat voor drugscriminaliteit in Nederland*' van Tilburg University, is digitaal beschikbaar via wodc.nl en de pure portal van Tilburg University.

Het gebruik van automatische nummerplaat herkenning (ANPR) in de opsporing

Jasper van Berkel (WODC)

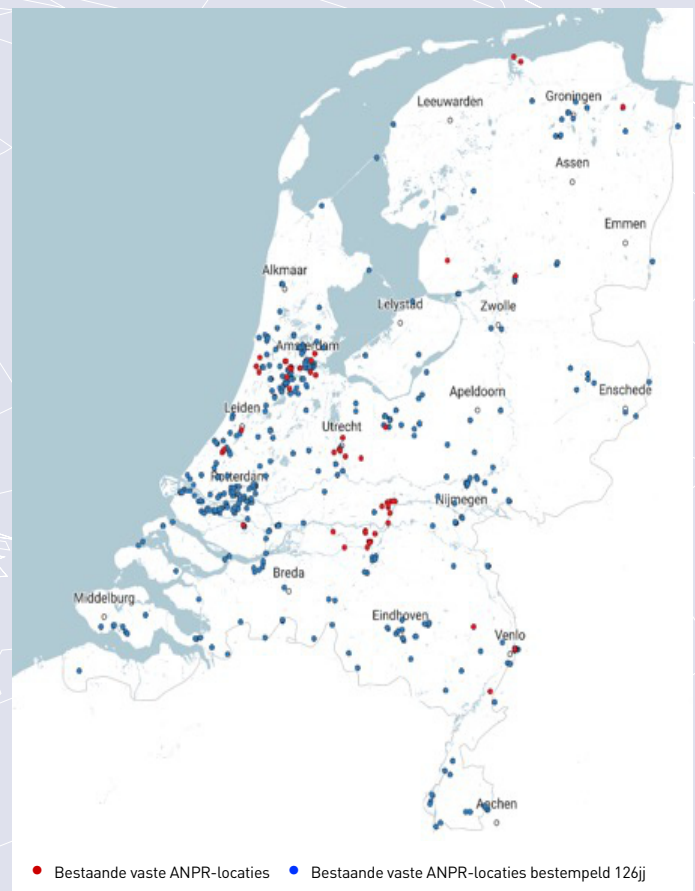
Op basis van het nieuwe artikel 126jj van het Wetboek van Strafvordering (hierna 126jj) is het voor de politie en de Koninklijke Marechaussee (KMar) mogelijk om door middel van daarvoor aangewezen camera's kentekengegevens van passerende voertuigen te registreren en op te slaan voor een periode van 28 dagen. Deze gegevens kunnen gedurende deze periode worden ingezien ten behoeve van de opsporing van een misdrijf of van voortvluchtige personen. De wet is na invoering gemonitord en geëvalueerd. De wet was op het moment van inwerkingtreding tijdelijk van aard, maar is mede op basis van de resultaten uit de door het WODC uitgevoerde evaluatie permanent geworden. In deze bijdrage wordt ingegaan op de belangrijkste bevindingen uit de evaluatie.

ANPR-camera's in Nederland

Figuur 1 geeft een overzicht van alle ANPR-locaties die toegankelijk waren voor de politie en de KMar in 2021. Eén ANPR-locatie kan meerdere ANPR-camera's bevatten, omdat een locatie vaak betrekking heeft op meerdere rijbanen en rijrichtingen die allen gemonitord dienen te worden. De bolletjes (zowel rood als blauw) in de figuur geven alle bestaande ANPR-locaties aan die toegankelijk zijn voor de politie en de KMar. Niet alle ANPR-camera's kunnen worden gebruikt voor de nieuwe bevoegdheid, vastgelegd in 126jj. De politie en de KMar moeten ieder jaar een cameraplan publiceren waarin zij aangeven welke ANPR-camera's ook voor 126jj-doeleinden worden ingezet. In dit cameraplan moet voor iedere ANPR-locatie apart worden beargumenteerd waarom de locatie ook voor 126jj-doeleinden wordt gebruikt. De blauwe bolletjes in figuur 1 hebben betrekking op ANPR-locaties die worden gebruikt voor 126jj-doeleinden. In april 2021 hadden de politie en de KMar toegang tot 999 ANPR-camera's, waarvan er 919 (92%) konden worden ingezet voor 126jj-doeleinden. In totaal gaat het om 461 ANPR-locaties die zijn aangeduid als 126jj-locatie (Cameraplan, 2021).

De evaluatie richtte zich op het gebruik van ANPR-camera's door de politie en de KMar. Het is echter relevant te benoemen dat er ook

verschillende commerciële partijen actief zijn die ANPR-camera's inzetten, bijvoorbeeld in het kader van verkeersmanagement. Indien de gebruikers van deze ANPR-camera's gegevens bewaren kan de politie deze vorderen op basis van artikel 126nd van het Wetboek van Strafvordering

Figuur 1: Overzicht beschikbare vaste ANPR-locaties politie & KMar 2021

De wet in de praktijk

Uit de door ons uitgevoerde evaluatie blijkt dat in de periode 1 januari 2019 tot april 2021 3.373 126jj-verzoeken in behandeling zijn genomen. Vaak neemt de politie het initiatief om inzet van 126jj aan te vragen. De officier van justitie besluit vervolgens, na overleg met de politie, of een bevel kan worden afgegeven voor de inzet van 126jj. Ook blijkt dat 126jj over het algemeen wordt ingezet voor delicten die zwaarder van aard zijn, zoals drugsgerelateerde criminaliteit of moord en doodslag. Politie en OM zien de bevoegdheid doorgaans als een relatief licht BOB-middel, zeker in relatie tot andere BOB-middelen zoals het opvragen van telecomgegevens.

Gebruik in de opsporing

Uit de evaluatie komt naar voren dat 126jj een beperkte rol speelt in de bewijsvoering. Via de ANPR-camera's is het niet toegestaan om personen zichtbaar in beeld te brengen. Wel is het mogelijk een foto te ontvangen waarop het voertuig zichtbaar is. De inzittenden dienen op deze foto onherkenbaar te worden gemaakt. Hoewel het voertuig minder informatie prijsgeeft dan een foto van de persoon in het voertuig kan dit toch waardevolle opsporingsinformatie opleveren. Bijvoorbeeld als er geen kenteken bekend is, maar er wel een signalement van het voertuig beschikbaar is. De politie kan in dat geval in een bepaald tijdsbestek alle passerende voertuigen inclusief foto opvragen. Doordat inzittenden niet herkenbaar in beeld mogen komen is vrijwel altijd aanvullende opsporingsinformatie nodig om te bewijzen dat het de verdachte was die op een bepaalde plek aanwezig was in plaats van alleen het voertuig van de verdachte. Er kunnen immers ook andere gebruikers van het voertuig zijn. Om dezelfde reden kunnen verdachten ook niet op basis van enkel 126jj-gegevens worden uitgesloten. In combinatie met andere opsporingsgegevens worden 126jj-gegevens wel gebruikt om mogelijke verdachten of

mogelijke scenario's uit te sluiten. Deze (sturings)informatie helpt ook bij het verder richting geven aan een opsporingsonderzoek. Met name bij de start van opsporingsonderzoeken waar nog weinig andere opsporingsinformatie voorhanden is, blijkt 126jj vaak relevante sturingsinformatie te bieden. In enkele gevallen heeft de bevoegdheid doorslaggevende informatie opgeleverd voor het opsporingsproces. Zo blijkt uit de evaluatie dat de inzet van 126jj in enkele zaken direct tot een verdachte heeft geleid, die zonder de inzet van deze bevoegdheid mogelijk niet en in ieder geval veel minder snel in beeld zou zijn gekomen. Een voorbeeld hiervan is de casus woninginbraak die in het kader wordt beschreven.

Casus woninginbraak

Bij een ondernemer is een poging tot woninginbraak gedaan. Een getuige heeft het kenteken van de verdachten opgeschreven. Dit kenteken is op een referentielijst gezet en het voertuig is staande gehouden. Bij het doorzoeken van de auto werden verschillende goederen aangetroffen, maar deze waren niet direct herleidbaar tot de inbraak. Het kenteken werd historisch bevraagd op basis van 126jj. Hieruit kwam naar voren dat het voertuig in de buurt was geweest van plaats X. In deze plaats bleken ook twee inbraken gepleegd te zijn bij woningen van soortgelijke ondernemers. De goederen uit de auto bleken afkomstig te zijn van één van deze inbraken. De verdachten hadden hun telefoons in aluminiumfolie gewikkeld waardoor hun telecomgegevens niet konden worden opgevraagd. De inzet van 126jj was in deze casus van grote waarde voor het verkrijgen van bewijsmateriaal.

Naast de effectiviteit zou 126jj ook de efficiëntie bevorderen van het opsporingsproces. Er zouden tijd, mensen en middelen kunnen worden bespaard. In de evaluatie komt naar voren dat de inzet van 126jj het makkelijker kan maken bepaalde voertuigen en daarmee bepaalde verdachten in beeld te krijgen. Daar staat tegenover dat het bevragen en analyseren van 126jj-gegevens veel politiecapaciteit kan vergen. Met betrekking tot het efficiënter maken van het opsporingsproces kan dan ook geen eenduidige conclusie worden getrokken. Wel is duidelijk dat het gebruikte ICT-systeem verder kan worden geoptimaliseerd. Bepaalde handelingen in het systeem blijken erg tijdrovend te zijn of leveren risico's op ten aanzien van de kwaliteit van de gegevens. Dit betreft onder andere het type zoekvragen dat binnen het systeem kan worden verricht en het automatisch onherkenbaar maken van personen op overzichtsfoto's.

Onherkenbaar maken van personen

Artikel 126jj was in beginsel drie jaar van kracht, tenzij door middel van een koninklijk besluit zou worden bepaald dat de wet definitief van kracht zou blijven. Dat is op 21 december 2021 gebeurd (Stb. 2021, 646). Mede op basis van de bevindingen uit de evaluatie van de wet heeft de Minister besloten dat een permanente status van de bevoegdheid noodzakelijk is (Kamerstukken I 2021/22, 33542, J). In een reactie op Kamervragen licht de minister toe dat het merendeel van de aanbevelingen uit de evaluatie is overgenomen.

Het onherkenbaar maken van personen op overzichtsfoto's is in het kader van het koninklijk besluit nog interessant om uit te lichten. Bij het bevragen van 126jj-gegevens kan naast de kentekengegevens een overzichtsfoto worden meegeleverd waarop het voertuig zichtbaar is. Als er op een overzichtsfoto personen of niet-openbare plaatsen herkenbaar in beeld zijn, moet volgens de wet een geautoriseerde opsporingsambtenaar de persoon of plaats onherkenbaar maken (ook wel *blurren* genoemd). In de praktijk gebeurt dit handmatig en uit de evaluatie blijkt dat dit in de praktijk tot dilemma's heeft geleid. Binnen de opsporingsteams bestaat de wens om de *ongeblurde* overzichtsfoto's te kunnen ontvangen. Als een persoon herkenbaar in beeld komt, kan deze op een specifieke locatie worden geplaatst. Hoewel het wettelijk gezien niet mag, kwam uit de evaluatie naar voren dat het enkele keren is voorgekomen dat *ongeblurde* overzichtsfoto's zijn gevorderd door de

officier van justitie op basis van artikelen 126nd Sv en 126nf Sv, waarmee onder meer camerabeelden van derden kunnen worden gevorderd. Vanuit politie en OM is naar aanleiding van deze zaken aangegeven dat deze werkwijze niet is toegestaan en dat dit ook niet meer plaatsvindt. Aan het Wetenschappelijk Bureau Openbaar Ministerie is de vraag voorgelegd of in uitzonderlijke gevallen op basis van 126nd Sv of 126nf Sv *ongeblurde* foto's kunnen worden verstrekt. Het bureau concludeert in een interne memo: 'Het strikte verstrekkingenregime staat in de weg aan het verstrekken van gegevens die niet in artikel 126jj Sv zijn opgesomd. Tijdens de totstandkoming van de wet is de vraag onder ogen gezien of het in uitzonderlijke situaties mogelijk moet zijn om de oorspronkelijke foto's te verstrekken. Die mogelijkheid is uitdrukkelijk afgewezen.' Naar aanleiding van deze memo is geconcludeerd dat er geen uitzonderingsgronden zijn. In de evaluatie wordt geconcludeerd dat de huidige werkwijze onwenselijk is, omdat niet uit te sluiten valt dat in toekomstige verzoeken alsnog *ongeblurde* foto's worden verstrekt. De wetgever stond na de evaluatie voor de keuze om foto's al bij het opslaan ervan automatisch te laten *blurren* door software of om een nieuwe procedure toe te voegen aan de wet waarbij via een getrapte werking *ongeblurde* overzichtsfoto's onder strikte aanvullende voorwaarden zouden kunnen worden verstrekt. In een brief aan de Kamer geeft de minister aan dat ervoor is gekozen om het ICT-systeem zodanig aan te passen dat de voorruit van een voertuig automatisch wordt *geblurred* bij het opslaan van de foto (Kamerstukken I 2021/22, 33542, M, p.4.). Omdat het koninklijk besluit primair gericht was op het verlengen van de bevoegdheid ligt het voor de hand dat voor deze weg gekozen is. Het lijkt ons echter niet ondenkbaar dat met voldoende draagvlak in de Kamer – zeker in het licht van *high profile* zaken waarin ANPR een rol heeft gespeeld (NRC, 2021) – de wet alsnog wordt aangepast om onder bepaalde voorwaarden *ongeblurde* overzichtsfoto's beschikbaar te stellen voor opsporingsdoeleinden.

Waardevolle aanvulling

Ongeacht eventuele toekomstige ontwikkelingen zien we dat ANPR een waardevolle aanvulling kan zijn op de bestaande opsporingsmiddelen. In sommige zaken is de bijdrage van 126jj doorslaggevend geweest. Zonder de inzet van 126jj zou het in deze specifieke zaken erg lastig of tijdrovend geweest zijn om de verdachten op andere wijzen te achterhalen. In de bewijsvoering speelt 126jj een beperkte rol. Mogelijk omdat slechts een klein aantal zaken waarin 126jj is ingezet tot zitting is gekomen. Dit doet overigens niet noodzakelijkerwijs afbreuk aan de waarde van 126jj. Met name in (het begin van) het opsporingsproces levert 126jj informatie op die *in combinatie met* andere opsporingsinformatie verder richting kan geven aan een opsporingsonderzoek.

Literatuur

Berkel, J.J. van, Uden, A. van, & Poot, C.J. de. (2021). *Evaluatie ANPR-wetgeving 126jj Wetboek van Strafvordering: De wet 'vastleggen en bewaren van kentekengegevens door de politie' geëvalueerd*. Den Haag: WODC. Cahier 2021-19.

Cameraplan 2021. (2021). *Staatscourant*, 7001, 12 februari 2021. Geraadpleegd op 28 juli 2021, van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2021-7001.html>

NRC (2021). *Hoe de verdachten aanslag Peter R. de Vries binnen een uur konden worden aangehouden*.

De hackbevoegdheid in de praktijk. Een empirisch onderzoek naar de uitvoering van de hackbevoegdheid (artikelen 126nba, 126uba, 126zpa Sv).

Anne van Uden (WODC) en Claire van den Eeden (WODC).

In de afgelopen jaren zijn verschillende wetten aangenomen die opsporingsinstanties meer handvatten moeten bieden hun opsporingstaak te vervullen. Eén daarvan is de Wet computercriminaliteit III (hierna Wet CCIII). Met de inwerkingtreding van deze wet op 1 maart 2019 heeft de hackbevoegdheid een grondslag gekregen in het Wetboek van Strafvordering (art 126nba, 126uba en 126zpa Sv). Onder bepaalde voorwaarden mag een specialistisch team van de Nationale Politie apparaten van verdachten, zoals telefoons en servers, heimelijk en op afstand binnendringen. Na het binnendringen mag de politie een beperkt aantal onderzoekshandelingen verrichten. De nieuwe bevoegdheid is een zogenaemde 'paraplubevoegdheid', omdat na het binnendringen verschillende andere opsporingsbevoegdheden kunnen worden benut (Oerlemans, 2017, p. 355). De met de nieuwe bevoegdheid verzamelde gegevens kunnen worden gebruikt in tactische opsporingsonderzoeken naar bijvoorbeeld georganiseerde criminaliteit.

Het WODC evalueerde de uitvoering van de hackbevoegdheid in de eerste twee jaar na inwerkingtreding van de Wet CCIII. De hoofdvraag in dat onderzoek was: Op welke wijze wordt in de praktijk uitvoering gegeven aan de hackbevoegdheid en welke eventuele knelpunten doen zich daarbij voor in de opsporingspraktijk? Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden is een combinatie van onderzoeksmethoden gebruikt: documentanalyse, interviewen en het analyseren van dossiers. In het vervolg van deze bijdrage, een zeer ingekorte versie van ons rapport, worden de belangrijkste bevindingen en conclusies beschreven. Eerst wordt stilgestaan bij het proces rondom de uitvoering van de hackbevoegdheid. Daarna wordt een aantal thema's uitgelicht waarbinnen zich opvallende knelpunten voordoen.

Aanleiding en inzet

Een inzet van de hackbevoegdheid (hierna 'inzet') vindt plaats binnen een al lopend tactisch opsporingsonderzoek. Dat opsporingsonderzoek wordt uitgevoerd door een tactisch team van de politie (bijvoorbeeld een team van de districtsrecherche of Team High Tech Crime), door de KMar of door een bijzondere opsporingsdienst zoals de FIOD. Voor deze teams is de versleuteling van gegevens(dragers) een belangrijke reden om de hackbevoegdheid in te willen zetten. Vaak zijn in een opsporingsonderzoek al veel andere (bijzondere) opsporingsbevoegdheden gebruikt die niet hebben geleid tot het gewenste resultaat. In de periode maart 2019 tot en met maart 2021 zijn in 26 opsporingsonderzoeken bevelen afgegeven voor de inzet van de hackbevoegdheid. In tegenstelling tot wat de naam computercriminaliteit suggereert, is de afgelopen twee jaar de hackbevoegdheid vooral ingezet in opsporingsonderzoeken naar zwaardere vormen van traditionele criminaliteit zoals (poging tot) moord, zaken rondom verdovende middelen, valsheid in geschrifte, witwassen, zeden, terrorisme en lidmaatschap van een criminele organisatie. Slechts bij één inzet was sprake van een misdrijf in de categorie cybercriminaliteit in enge zin.

Voor dit WODC-onderzoek zijn zeven inzetten meer diepgaand bestudeerd. Daaruit blijkt dat de bevoegdheid in die opsporingsonderzoeken vooral sturingsinformatie oplevert. De verzamelde gegevens leveren, in tegenstelling tot sommige verwachtingen, tot nog toe niet *het* bewijs op binnen een opsporingsonderzoek. Verder heeft een zittingsrechter, voor zover bekend, nog geen enkele inzet inhoudelijk behandeld. Bij een deel ervan zal dat ook nooit gebeuren, bijvoorbeeld omdat er in een zaak geen verdachte is of omdat de bevoegdheid (en ook andere bevoegdheden) onvoldoende belastende informatie heeft opgeleverd. Daardoor kunnen op dit moment (nog) geen uitspraken worden gedaan over de waardering van de nieuwe bevoegdheid als bewijsmiddel: dragen

de middels de hackbevoegdheid verzamelde gegevens bij aan de bewijsvoering in een strafzaak?

Knelpunt hacken op afstand

In de evaluatie komt een aantal knelpunten naar voren die de opsporingspraktijk bemoeilijken. Het is bijvoorbeeld de bedoeling dat de politie de hackbevoegdheid heimelijk en op afstand inzet. In de praktijk is het soms nodig dat de politie op locatie, in de buurt van een apparaat, aanwezig is om binnen te kunnen dringen. De wetgever lijkt met deze optie geen rekening te hebben gehouden. Om toch in de buurt van een apparaat te kunnen komen, heeft de politie daarom behoefte aan een steunbevoegdheid. Zo'n bevoegdheid verschaft de politie nabijheid tot een apparaat als dat nodig blijkt te zijn.

Aanschaf aparte licenties

Een voorbeeld van een ander knelpunt in de uitvoering is de aanschaf van licenties voor commerciële softwareproducten die de politie gebruikt om te hacken en om onderzoeksgegevens te verzamelen. Om binnen te komen op een apparaat maakt zo'n product gebruik van kwetsbaarheden die nog onbekend zijn. Kwetsbaarheden zijn zwakke plekken in hard- en software die ervoor kunnen zorgen dat het voor derden mogelijk wordt om een apparaat binnen te komen. De politie mag dit soort producten aanschaffen. Wel is afgesproken dat zij bij elk opsporingsonderzoek opnieuw een licentie moet kopen. Dit om te voorkomen dat de handel in dit soort kwetsbaarheden wordt gestimuleerd. Ons onderzoek laat zien dat de aangeschafte software, inclusief verplichte licenties, in de afgelopen twee jaar veel gebruikt is en dat de politie het gebruik hiervan onmisbaar acht. Daardoor wordt inmiddels meer geld betaald dan hoogstwaarschijnlijk nodig zou zijn. Als op eenzelfde manier gewerkt blijft worden, is het goed de afspraak per zaak een aparte licentie aan te schaffen tegen het licht te houden. Daarbij is het nodig meer aandacht te hebben voor de wijze waarop met deze software betrouwbare, integere en herleidbare gegevensverzameling gewaarborgd kan worden. Dat is nu nog niet het geval.

Meldplicht

Ook de meldplicht van onbekende kwetsbaarheden is een knelpunt. Uit de nieuwe wet volgt dat de politie zo'n kwetsbaarheid uiteindelijk moet melden. Het idee achter de meldplicht is dat de kwetsbaarheid verholpen kan worden om zo de veiligheid van het internet toe te laten nemen. De meldplicht geldt echter ook voor kwetsbaarheden in apparaten die specifiek gemaakt zijn voor en door personen met criminele intenties. Dat betekent dat deze personen uiteindelijk op de hoogte moeten worden gesteld dat in hun apparaat, vrijwel alleen gebruikt voor criminele doeleinden, zich een kwetsbaarheid bevindt. Dit roept de vraag op in hoeverre het melden van dit soort kwetsbaarheden zorgt voor meer veiligheid. Het lijkt er eerder op dat personen met criminele intenties in dit soort gevallen juist de gelegenheid krijgen om hun afscherming beter op orde te brengen. Verder blijkt dat de meldplicht internationale politiesamenwerking kan bemoeilijken, omdat het gebruik van deze kwetsbaarheden in sommige landen staatsgeheim is. Ook dat roept de vraag op of de meldplicht zoals die nu in Nederland geldt veiligheidsbevorderend werkt. Daarom is het van belang de bestaande meldplicht nader onder de loep te nemen.

Conclusie

De introductie van de hackbevoegdheid maakt het voor de politie mogelijk toegang te krijgen tot versleutelde informatie van personen die verdacht worden van het plegen van ernstige strafbare feiten. Dat was vóór de introductie niet goed mogelijk. Toch zijn er ook knelpunten in de uitvoeringspraktijk, zo blijkt uit onze evaluatie. In deze bijdrage is een beperkt aantal van die knelpunten beschreven waaronder het ontbreken van een steunbevoegdheid, het gebruik van commerciële software en de meldplicht van onbekende kwetsbaarheden.

Uden, A. van & Eeden, C.A.J. van den., m.m.v. J.J. van Berkel (2022). *De hackbevoegdheid in de praktijk. Een empirisch onderzoek naar de uitvoering van de hackbevoegdheid (artikelen 126nba, 126uba, 126zpa Sv)*. Den Haag: WODC. Cahier 2022-8.

Oerlemans, J.J. (2017). De wet computercriminaliteit III. Meer handhaving op het internet. *Strafblad*, 350-359.

European Society of Criminology conferentie 2022 & georganiseerde misdaad

Teun van Ruitenburg (NSCR)

Dit jaar vormde Málaga, een prachtige stad in het zuiden van Spanje, van 21 tot en met 24 september het toneel voor de 22e conferentie van de European Society of Criminology (ESC). In deze bijdrage doe ik verslag van deze editie door enkele interessante sessies gerelateerd aan het thema georganiseerde misdaad voor het voetlicht te brengen.

Voertuigcriminaliteit en papieren tijgers

Het grote aantal parallelle sessies tijdens de conferentie noopt tot het maken van keuzes, en voor de allereerste sessie besloot ik de sessie over V-BAR (<https://vehiclecrimebarrier.eu>) bij te wonen. V-BAR betreft een Europees project gericht op de aanpak van georganiseerde voertuigcriminaliteit. Deze vorm van criminaliteit vormt een lucratieve en sterk geprofessionaliseerde illegale markt met een transnationaal karakter. Deze markt is criminologisch erg interessant, omdat eenmaal gestolen auto's vaak weer worden ingezet voor andere vormen van georganiseerde criminaliteit, zoals bijvoorbeeld drughandel. Kort samengevat is het doel van dit project om de kennis binnen de verschillende strafrechtelijke partners te vergroten, om vervolgens drempels op te werpen binnen het logistieke proces van autodiefstal. Het hiervoor ontwikkelde barrièremodel is mede tot stand gekomen door het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, die in de persoon van Lienke Hutten en Joeri Vig een presentatie gaven over de Nederlandse *good practices* van de methodiek. Minstens zo interessant was de afsluitende kritische noot van Jelle Janssens, die vaststelde dat het barrièremodel als methodiek weliswaar internationaal wordt omarmd, maar dat wetenschappelijk nog maar heel weinig bekend is over de praktische uitvoering en effectiviteit ervan. Is het barrièremodel, zo vraagt Janssens zich af, een papieren tijger?

Criminele carrières in de georganiseerde misdaad

Waar wél in toenemende mate wetenschappelijke aandacht naar uit gaat, is de aanwas van jongeren in de georganiseerde misdaad. In een volgende sessie presenteerde Tommaso Comunale namens zijn medeauteurs (2022) een al gepubliceerde systematische literatuurstudie over de individuele risicofactoren om bij georganiseerde criminaliteit betrokken te raken. De auteurs concludeerden dat de hoeveelheid en kwaliteit van de beschikbare kennis over dit thema beperkt is, maar dat met name het zijn van een man, het hebben van criminele antecedenten en betrokkenheid bij geweld de kans verhogen om in de toekomst bij georganiseerde misdaad betrokken te zijn. In dezelfde sessie presenteerde Cecilia Meneghini een longitudinaal onderzoek waarbij door de onderzoekers is gekeken naar de invloed van medeplegen binnen de georganiseerde misdaad op de kans dat de betrokken dader in de toekomst een geweldsmisdrijf zal plegen. Wederom kort samengevat komt in deze studie, waarvoor gebruik is gemaakt van de omvangrijke Proton Mafia Members (PMM) dataset, nogmaals duidelijk naar voren dat daders vaak betrokken zijn bij geweldsdelicten en dat in het bijzonder *violent co-offending* de kans op toekomstig gewelddadig gedrag significant vergroot. De sessie werd afgesloten met een vergelijking tussen de criminele carrières van Italiaanse mafia daders en Nederlandse daders van georganiseerde misdaad – een studie van onder andere Victor van der Geest en Edward Kleemans. Over het geheel genomen blijken beide dadergroepen verrassend vergelijkbaar. Wat wél opvalt is dat de

Nederlandse dader crimineel actief is op latere leeftijd en veelal betrokken is bij drugsdelicten, ten opzichte van de maffiadader die vaker is veroordeeld is voor geweld- en wapendelicten.

Outlaw motorcycle gangs: Down Under en in de Lage Landen

Eén sessie stond geheel in het teken van het thema 'outlaw motorcycle gangs' – met bijdragen uit Australië, België en Nederland. Jelle Janssens sprak over zijn analyse van de antecedenten van 444 leden van onder andere Outlaws MC, Hells Angels MC, Satudarah MC en Blue Angels MC. Uit dit lopende onderzoek blijkt dat deze groep leden gemiddeld tien strafbare feiten op hun naam hebben staan, veelal bestaande uit vermogensdelicten, vernieling en drugsdelicten. Met betrekking tot type delict bestaan er geen significante verschillen tussen de clubs, echter lijken er wel verschillen tussen clubs te bestaan wanneer het gaat om de criminele betrokkenheid van verschillende actoren binnen een club. Zo blijkt binnen Satudarah MC de *Sgt at Arms* relatief vaak te zijn veroordeeld voor geweldsdelicten. Een ander lopend onderzoek werd gepresenteerd door Arjan Blokland, die op basis van politieregistraties onderzoek doet naar de mate waarin OMCG-leden bij het plegen van criminaliteit met andere leden samenwerken. Een van de belangrijkste inzichten uit de analyse van dit *co-offending* netwerk is dat OMCG-leden niet alleen veel met leden van de 'eigen' club criminaliteit plegen, maar ook met leden van andere clubs. Overigens presenteerde David Bright in een andere sessie een soortgelijke netwerkanalyse op basis van een dataset uit het Australische New South Wales. Bright concludeerde op basis van dit onderzoek dat de leden met een bijzondere rol (bv. *Sgt at Arms* of *Road Captain*) een verbindende functie tussen criminele netwerken lijken te vervullen. Terug naar de huidige sessie sprak Timothy Cubitt (2022) over zijn onderzoek naar OMCG's in Australië. Met behulp van de Western Australian Crime Harm Index (WACHI) en een random forest algoritme is het de auteur gelukt om op basis van criminele antecedenten uit het verleden, accurate voorspellingen voor *high-harm offending* onder OMCG-leden te doen. Tot slot presenteerden Sjoukje van Deuren en ondergetekende, ook namens Robby Roks, over hun kwalitatieve onderzoek binnen de Nederlandse Hells Angels MC. Op basis van interviews met 24 leden gaven de onderzoekers een eerste beeld van hoe de club en de individuele leden omgaan met en reageren op de integrale aanpak in Nederland. Wat hier onder meer opvalt is de heterogeniteit aan reacties binnen dezelfde club, en tegelijkertijd de mate waarin alle respondenten zich als gevolg van de aanpak des te meer gesterkt lijken te voelen in het *zijn* van een Hells Angel.

Naar een Monitor FINEC

Binnen het wetenschappelijk onderzoek naar georganiseerde misdaad speelt de Monitor Georganiseerde Criminaliteit al jaren een belangrijke en unieke rol. Ter afsluiting van deze bijdrage wil ik hier graag verwijzen naar de ontwikkeling van een nieuwe monitor, die momenteel tot stand wordt gebracht door het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) en het Functioneel Parket van het Openbaar Ministerie: de Monitor Financieel Economische Criminaliteit (FINEC). Volgens Thom Snaphaan, die de Monitor namens het OM bij het internationale publiek introduceerde, gaat deze monitor verdiepende kennis over de aard en ontwikkelingen van fraude, milieucriminaliteit en criminele geldstromen genereren. Daarbij zal ook oog zijn voor de modus operandi en achtergronden van daders, en niet op de laatste plaats de rol van *facilitators* bij vormen van financieel-economische criminaliteit.

Tot slot

Er waren deze conferentie meer dan voldoende (interessante) sessies over georganiseerde misdaad – veel meer dan ik hier heb kunnen samenvatten. Alles overziend valt wel op dat veruit de meeste bijeenkomsten zich toespitsten op de aard, omvang en schade van georganiseerde misdaad. Er lijkt binnen de Europese criminologie minder aandacht te bestaan voor (de effectiviteit van) de *aanpak* van georganiseerde criminaliteit. Ten slotte is het ook opmerkelijk dat naast de *European Working group on*

Organizational Crime (EUROC) én vierendertig andere werkgroepen, géén werkgroep over *Organized Crime* bestaat. Het is dan ook verheugend nieuws dat dit najaar een *European Working Group on Organized Crime and Criminal Networks* is opgericht.

Literatuur

Calderoni, F., T. Comunale, G. M. Campedelli, M. Marchesi, D. Manzi, N. Frualdo (2022). Organized crime groups: A systematic review of individual-level risk factors related to recruitment. *Systematic Reviews*, 18 (1), <https://doi.org/10.1002/cl2.1218>

Cubitt, Timothy and Anthony Morgan (2022). Predicting high-harm offending using machine learning: An application to outlaw motorcycle gangs. *Trends & issues in crime and criminal justice*, March 2022, No. 646, Australian Institute of Criminology. https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2022-03/ti646_predicting_high-harm_offending_using_machine_learning.pdf

De aanpak van georganiseerde misdaad en ondermijning: wat kan Nederland leren van de bestrijding van de mafia in Italië - Verslag CIROC- seminar 22 juni 2022
Ilza Embrechts (VU Amsterdam)

Op 22 juni, de eerste tropische dag van 2022, kwamen vele belangstellenden bij elkaar voor het CIROC seminar “De aanpak van georganiseerde misdaad en ondermijning: wat kan Nederland leren van de bestrijding van de mafia in Italië?” op de Erasmus Universiteit. Thema van de dag was wat Nederland kan leren van de maffiabestrijding in Italië als het gaat om de aanpak van georganiseerde misdaad en ondermijning. Zoals Edward Kleemans aangaf in zijn introductie, staat dit onderwerp nu ook in Den Haag op de agenda. Om verder kennis te maken met dit actuele onderwerp werden verschillende interessante presentaties gegeven, discussies gevoerd en veel vragen gesteld.

Italiaanse maffiaorganisaties

Het eerste deel van het programma werd geleid door Edward Kleemans en startte met een lezing van Maurizio Catino. Deze hoogleraar sociologie aan de Università Milano-Bicocca en New York University lichtte een tipje van de sluier op van verschillende Italiaanse maffiaorganisaties. Catino stelde dat als een organisatie verticaal en complex – dus met veel rangen en regels – is georganiseerd, ze meer high-profile moorden plegen in plaats van random normale moorden zoals tussen families. De Siciliaanse maffiagroepen *Costa Nosta* en *Ndrangheta* zijn verticaal (rang en regels) georganiseerd en plegen bijna de helft minder moorden dan de *Camorra* die horizontaal (zonder rangen en regels) georganiseerd is. Wel blijkt dat alleen *Costa Nostra* veel meer high-profile moorden heeft gepleegd. Verder verklaart Catino het verminderen van moorden door maffiaorganisaties uit het feit dat na 1992 de anti-mafia bestrijding omvangrijker en effectiever werd. Daarnaast is er minder competitie tussen de groepen in dezelfde gebieden. Als laatste besprak Catino de sectoren waarin de maffiagroepen acteren. Dit zijn namelijk vaak legale markten zoals de bouwsector en de horeca. Hiervoor hebben ze wel een extern netwerk nodig, bestaande uit brokers en providers die essentieel zijn voor hun organisatie. Dit leidde tot een discussie of deze brokers vanuit hun belangrijke rol juist de meeste aandacht nodig hebben of dat de aandacht juist zou moeten uitgaan naar de ‘grote namen’ of de personen aan de top van de organisaties.

Italiaanse aanpak

Na het geschetste beeld van de organisatie van maffiagroepen, lichtte Francesco Calderoni toe hoe de Italianen deze criminelen aanpakken en welke lessen daarvan te leren zijn. Deze hoogleraar criminologie aan de Università Cattolica del Sacro Cuore (Milaan) begon zijn presentatie met te stellen dat dit Italiaanse anti-maffiasysteem net als Rome ‘niet op een

dag is gebouwd’. Op dit moment bestaat de Italiaanse antimafia uit zes methodes: het strafrecht, onderzoek en strafrechtelijke procedures, de toepassing van sancties, samenwerking met en bescherming van getuigen, ‘follow the money’ en, tot slot, preventieve maatregelen. Alle maatregelen staan met elkaar in verbinding en worden door elkaar heen gebruikt. Een belangrijk artikel in deze aanpak is art. 416-bis CC, waar hoge straffen in zijn vastgelegd plus zware omstandigheden in de gevangenis (artikel 41-bis Prison Law). Uit deze aanpak kunnen een aantal lessen worden geleerd. Het duurde lang voordat de maatregelen daadwerkelijk effectief waren en de rol van de politiek is daarbij zeer belangrijk. Afgaande op de cijfers heeft deze aanpak gewerkt: in Italië worden de minste moorden van Europa gepleegd. Aan het einde van de presentatie werden interessante vragen gesteld zoals in hoeverre vrouwen een rol spelen in deze problematiek. Volgens Calderoni zijn maffiaorganisaties daarin ‘old school’ en mogen zij niet meedoen. Er zijn enkele vrouwen gearresteerd, maar daar is geen aandacht voor.

De toepasbaarheid van de Italiaanse aanpak

In het tweede deel van de dag nam Barbra van Gestel (WODC) het stokje van Edward Kleemans over. Vanuit verschillende perspectieven en werkvelden werd gekeken naar in hoeverre de Italiaanse aanpak van de mafia toepasbaar is op de georganiseerde criminaliteit in Nederland. Laura Peters (Rijksuniversiteit Groningen) nam ons als strafrechtjurist mee in de wetgeving achter de Italiaanse aanpak. De strafrechtgeleerde schetste de geschiedenis van de wetgeving rondom de anti-mafia die begon in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw en zich ontwikkelde van openbare orderecht naar repressiever strafrecht waar verschillende instrumenten worden hervormd zoals de strafbaarstelling (artikel 416bis codice penale) en preventieve maatregelen. De volgende fase in de ontwikkeling van de Italiaanse anti-mafia omschrijft Peters als de ‘*maxiprocessi*’; noodjaren met een focus op het economische aspect van de wetgeving. Peters beschrijft de huidige veelheid aan losse wetten die in de daaropvolgende ontwikkeling in 2011 achter elkaar zijn geplakt in het anti-maffiawetboek. In het Italiaans, ‘*Codice delle leggi antimafia e misure di prevenzione*’, klinkt het toch wat mooier. Volgens Peters zitten de overeenkomsten tussen de Italiaanse en Nederlandse aanpak vooral in het feit dat het eerst vooral werd gezien als een probleem van de openbare orde en dat men zich bewust is van het ontwrichtende effect van de problematiek. De verschillen zitten erin dat Nederland focust op een integrale aanpak, meer gefragmenteerd en in kleine stukjes wetgeving. In Italië is meer aandacht voor het strafrecht, sterkere coördinatie en veel (nood)wetgeving.

De onmogelijkheid van copy-pasten

De volgende spreker was een officier van justitie in Rome die op indrukwekkende wijze vertelde over de werk gerelateerde ervaringen als officier. Deze spreker benoemde verschillende aspecten van de aanpak in Italië waar lessen uit getrokken kunnen worden, maar eenvoudigweg copy-pasten naar Nederland kan niet en bovendien is er ook geen standaard Italiaans model. Een aantal belangrijke maatregelen ziet de spreker graag ook in Nederland terug. Allereerst de beperking dat alleen naar gedetineerden vanuit het politiebureau of een Penitentiaire Inrichting gebeld kan worden. Dit zorgt ervoor dat je beter kan controleren of de juiste persoon contact heeft met een gedetineerde. Daarnaast maken ze gebruik van videoprocessen, wat zorgt voor minder logistieke problemen en ritjes tussen Vught (EBI) en Osdoorp (rechtszaal). Wel stelde de officier van justitie dat niet alles rozegeur en maneschijn is in Italië. Zo zijn er langdurige processen wat samenwerking lastig maakt, liggen er veel meer zaken op de plank dan in Nederland, zijn er nog minder rechters en geld voor het systeem, is er geen opportuniteitsbeginsel en dus moeten ze iedereen vervolgen en in hoger beroep kan de straf niet hoger.

Het Italiaanse artikel 41bis als ons voorland?

De volgende spreker was Toon Molleman, de directeur van PI Arnhem. Hij besprak of de strenge detentieregels die gelden in Italië (in artikel 41bis) ook ons voorland zou kunnen zijn. Als eerste ging hij in op het Nederlandse GVM-regime (gedetineerden met een vlucht- en/of maatschappelijk risico). Het idee is dat deze gedetineerden met een vlucht- of maatschappelijk risico beschikken over macht, middelen en een netwerk. Op advies van verschillende actoren kan een gedetineerde op de GVM-lijst komen. De directeur beslist dan welk pakket aan (proportionele) maatregelen wordt opgelegd, zoals bijvoorbeeld geen telefonie of het doorlezen van de post. Als het gaat over artikel 41bis uit Italië stelde Molleman de vraag of een dergelijk regime wel humaan is en wat de exit-strategie is. Hij geeft ook aan dat er bezwaren zijn tegen het regime. Dit is beter geregeld in het AIT-regime (Afdeling Intensief Toezicht) in Nederland, waar zwaar toezicht samengaat met maatregelen die dit dragelijker maken zoals bezoek, sport en koken. Daarnaast wordt er gelet op de juiste manier van bejegening, een positieve verstandhouding met het personeel en enige keuzevrijheid. Het antwoord op de vraag of 41bis ons voorland is, valt volgens Molleman niet eenduidig te beantwoorden. We kunnen er voor de Nederlandse situatie lessen uit trekken en misschien gebruiken voor een kleine groep erg machtige criminelen, maar verder moet het aangepast en afgestemd worden op de Nederlandse penitentiaire filosofie.

Recht doen aan het Nederlandse rechtssysteem

De afsluitende lezing werd gegeven door strafrechtadvocaat Sander Janssen die zijn inzichten over een aantal aspecten die eerder vandaag waren besproken, met ons deelde. Allereerst de regeling rondom de kroongetuige die volgens Janssen onduidelijk in de wet is vastgelegd. Daarin staat namelijk dat in de onderhandelingen alleen strafvermindering mag worden aangeboden aan mensen die meewerken. Echter dit wordt door het OM vanaf 2005 omzeild door gebruik te maken van een aanwijzing waarin staat dat ze bijvoorbeeld ook geld kunnen toezeggen. In 2020 werd die aanwijzing opgerekt waardoor de wet buitenspel is gezet. Over dit aspect heeft Janssen veel vragen en hij geeft aan dat nog altijd (bijna) niets is geregeld rondom een kroongetuige. Als het gaat om het inzetten van een maffiawet zoals art. 41bis pleitte Janssen ervoor voorzichtig te zijn met het invoeren van dergelijke ingrijpende maatregelen. Daardoor kan een gebrekkig machtsevenwicht ontstaan. Er moet sprake zijn van *trias politica* en niet het OM dat de regels zelf bepaalt, uitvoert en evalueert. Hij zegt dus dat we kunnen leren van Italië, maar dat we alleen wetten en maatregelen moeten implementeren die recht doen aan ons Nederlandse rechtssysteem.

Discussie

Deze interessante dag werd afgesloten met een forumdiscussie onder leiding van Hans Nelen (Universiteit Maastricht). Tijdens deze finale discussie werden veel aspecten van de dag nabesproken waarbij ook de nodige aandacht uitging naar de integrale aanpak. Is het nodig dat deze aanpak breder ingezet wordt dan alleen het strafrecht? Laura Peters gaf aan dat voor de coördinatie en specialisatie van de aanpak gekeken kan worden naar Italië. In Nederland is volgens haar namelijk weinig vertrouwen in het strafrecht en hier is een slag te slaan, bijvoorbeeld als het gaat om *trias politica*. Sander Janssen vulde dit aan door te stellen dat het daarnaast van belang is om te investeren in 'follow the money' en de opbrengsten in kaart te brengen. Thema's waar nog lang over nagepraat werd; want tijdens de afsluitende borrel werd niet alleen genetwerkt, maar ook volop gediscussieerd.

Breuil, B. O., Siegel, D., & van Uhm, D. (2022). Smoke and Mirrors: Empirical Research into the Illegal Trade in Tobacco Products in Europe, in: Tosza, S. & J. Vervaele (eds.) *Combating Illicit Trade in Tobacco Products: In Search of Optimal Enforcement*, New York: Springer, pp. 47-116.

Chan, C.R, Leeuw B. & Nelen, H. (2022). Mapping Hawala Risks around the World: The Use of a Composite Indicator. *Global Crime*, DOI: 10.1080/17440572.2022.2098120.

Cools, M. & D. Siegel (2021). De betekenis van de verborgen kunst, *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*, 11 (2), 3-15.

De Korte, L., & Kleemans, E.R. (2022). Contract killings: a crime script analysis. *Trends in Organized Crime*, 25 (1), 130-143.

Geurtjens, K. (2022). *Outlaw motorcycle gangs in the Meuse Rhine Euregio: Exploration of the phenomenon, OMCG-related crime and the public response to OMCGs*. Den Haag: Eleven.

Meerts, C., Huisman, W, & Kleemans, E.R. (2022). *Living apart together? Publiek-private relaties in de bestrijding van interne financieel-economische criminaliteit*. Politie & Wetenschap.

Moerland, R., Nelen, H., Wingerde, K. van & Bisschop, L. (2021). De innovatie blues. Hardnekkige uitdagingen in de aanpak van ondermijnende criminaliteit, *Boom Strafblad*, (2), 6, 223-226.

Nelen, H, Noack, J. & Spapens, T. (2021). *Druggerelateerde criminaliteit in de Euregio Maas-Rijn: Fenomeen en Aanpak*. Maastricht: Maastricht University (eindrapport van EMR-EYES-project; ook beschikbaar in het Frans en Duits).

Nelen, H. (2022). *Ostrageous: How Greed and Crime erode Professional Football and We All Look the Other Way*. Den Haag: Eleven.

Nelen, H., Wingerde, K. van, Bisschop, L. & Moerland (2023). *Koers Bepalen. Over de lessen van de versterking aanpak georganiseerde drugscriminaliteit*. Den Haag: Boom Criminologie.

Roks, R.A. Kruisbergen, E.W. & Kleemans, E.R. (2022). Walls of silence and organized crime: a theoretical and empirical exploration into the shielding of criminal activities from authorities. *Trends in Organized Crime* (online first, January, 25, 2022).

Siegel, D. (2021), Misdad tegen de kunst? De Russische avant-gardewereld, *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*, 11 (2), 57-70.

Siegel, D., & van Uhm, D. (2021). Illegal dogfighting: sport or crime? *Trends in Organized Crime*, 1-18.

Siegel, D. (2021). 'The 'Crises' of Lesbos'. *Utrecht Law Review*, 17(4), pp. 10-18. DOI: <https://doi.org/10.36633/ulr.745>

Siegel, D. (2022). COVID-19: Policies, Trust and Crime in the Netherlands. In: Siegel, D., A. Dobryninas & S. Becucci (eds.) *Covid-19, Society and Crime in Europe*, New York: Springer, pp. 221-238.

Siegel, D., A. Dobryninas & S. Becucci (eds.) (2022). *Covid-19: Society and Crime in Europe*, New York: Springer.

Staring, R. & M. Kox (2023). Re-socializing migrant networks: moving beyond dominant migrant-network approaches. In: Liempt, I. van, J. Schapendonk & A. Campos-Delgado (Eds.), *Research Handbook on Irregular Migration*, Edward Elgar.

Staring, R. & R. van Swaeningen (2021). Borders, mobilities, and governance in transnational perspective. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264079.013.657>

Staring, R. L. Bisschop, C. Colman, J. Janssens & R. Rokx (2021) - De Scheldestad of Manhattan aan de Maas? Een vergelijkende analyse van de Antwerpse en Rotterdamse havens bij de in- en doorvoer van cocaïne. *Tijdschrift voor Criminologie*, 63 (2), 146-166.

Van Deuren, S., Blokland, A., & Kleemans, E.R. (2022). Examining membership of Dutch Outlaw Motorcycle Gangs and its association with individual criminal careers. *Deviant Behavior*, 43 (7), 880-895.

Van Deuren, S., Hirsch Ballin, M.F., Kleemans, E.R., & Blokland, A.A.J. (2022). The Dutch judicial approach to various types of co-offending among members of Outlaw Motorcycle Gangs. *Trends in Organized Crime*, 1-21.

Van Deuren, S., Kleemans, E.R., & Blokland, A.A.J. (2022). Outlaw motorcycle gangs and their members' crime: Examining the social organization of crime and its relationship to formal club hierarchy. *European Journal of Criminology*, 19 (6), 1461-1482.

Van Dijk, M., Eichelsheim, V., Kleemans, E.R., Soudijn, M., & Van de Weijer, S. (2022). Intergenerational continuity of crime among children of organized crime offenders in the Netherlands. *Crime, Law and Social Change*, 77, 207-227.

Van Koppen, M.V., Van der Geest, V.R., Kleemans, E.R., & Kruisbergen, E.W. (2022). Employment and crime: A longitudinal follow-up of organized crime offenders. *European Journal of Criminology*, 19 (5), 1097-1121.

Van Uhm, D., & Siegel, D. (2021). Organised crime and animals. *Trends in Organized Crime*, 1-6.

Van Uhm, D.P. (2022) Groene criminologie en georganiseerde misdaad, In: Van der Vorm, B. (Ed) *Strafrechtelijke criminologie*. Boom.

Van Uhm, D.P., Tjoonk, M., Bakole, E. (2022) Organized Forest Crimes: Charcoal and Timber Trade in Eastern DRC, In: Zabyelina, Y. and Thachuk, K. (eds), *The Private Sector and Organized Crime*. Routledge.

bieden een aantal concrete aanknopingspunten om de aanpak van georganiseerde drugscriminaliteit te verbeteren en te verfijnen. Daarnaast doen de auteurs een klemmende oproep aan de politiek, het beleid en de praktijk om deze aanpak op een aantal fundamentele punten te herijken. De resultaten van het onderzoek nodigen uit tot een nieuwe koersbepaling en het maken van een aantal fundamenteel andere keuzen.

Wanneer: Donderdag 19 januari 2023, 9.15-18.00 uur

Waar: Debatpodium Arminius – Grote Zaal – Museumpark 3 – 3015 CB Rotterdam

Zie www.ciroc.nl voor meer informatie.

CIROC-ACTIVITEITEN

Seminar: Koers bepalen. Over de lessen van de versterking van de aanpak ondermijnende criminaliteit

Het seminar dat zal plaatsvinden in debatpodium Arminius (Rotterdam) staat in het teken van de publicatie van het boek *Koers bepalen* dat de resultaten bevat van een drie jaar durend onderzoek door een gecombineerd onderzoeksteam van de Universiteit Maastricht (UM) en de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR) naar de versterking van de aanpak van drugsgelateerde georganiseerde criminaliteit – ook wel aangeduid als ondermijning. In het boek en tijdens het seminar wordt de balans opgemaakt van de wijze waarop deze versterkingsbeweging in de periode 2019-2022 procesmatig is vormgegeven. De resultaten van het onderzoek

COLOFON

Redactie: prof. dr. E.R. Kleemans en prof. dr. R. Staring

CIROC Secretariaat: CROCC
Department of Law, Society and Crime -
Erasmus School of Law - Erasmus Universiteit Rotterdam
Burgemeester Oudlaan 50, 3062 PA Rotterdam

T +31 (0)10 408 1555 E ciroc@eur.nl